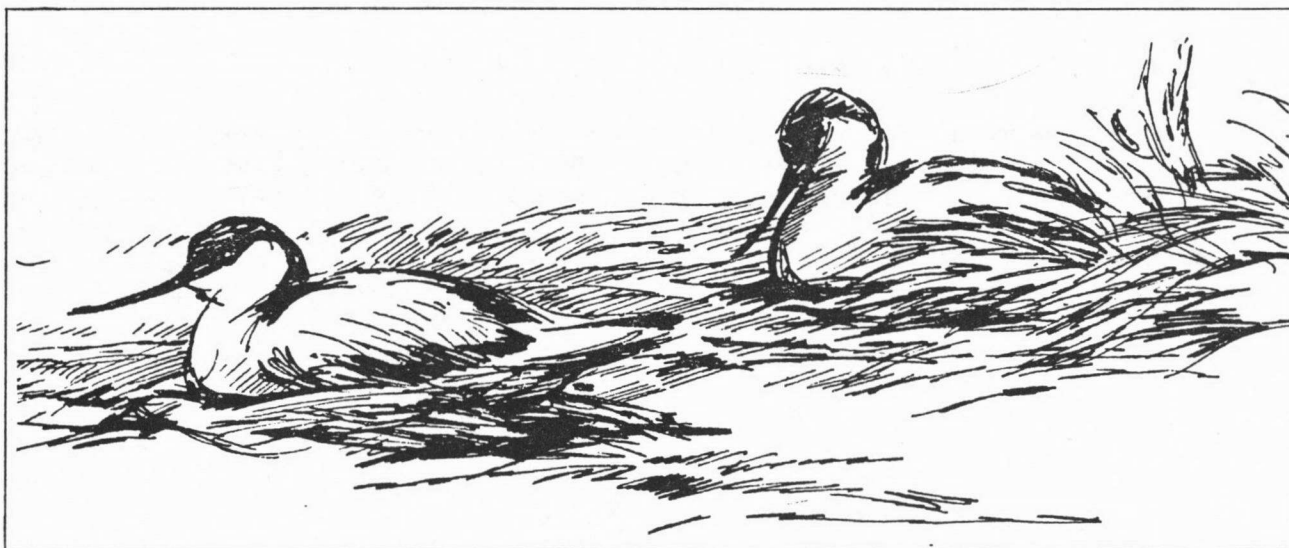

Broedvogelinventarisatie van Kluit, plevieren, meeuwen en sterns in Groningen in 1987

Klaas van Dijk
Henk Koffijberg
Kees Koffijberg

- 1 Inleiding
- 2 Methode
- 3 Resultaten
- 4 Diskussies en konklusies
- 5 Dankwoord
- 6 Literatuurlijst

1 Inleiding

In de provincie Groningen is maar weinig bekend over het jaarlijkse broedvogelbestand van Kluten, plevieren, meeuwen en sterns. Sommige gebieden worden weliswaar regelmatig geteld, maar een compleet jaarlijks provinciaal overzicht ontbreekt. Het merendeel van genoemde soorten is pioniervogel, wat inhoudt dat ze zich snel in een bepaald gebied vestigen, maar ook weer snel uit een bepaald gebied kunnen verdwijnen als het broedbiotoop niet meer aan de eisen voldoet. Daardoor kunnen de aantallen van genoemde soorten per jaar per gebied sterk wisselen, zodat het noodzakelijk is een voldoende groot oppervlak te onderzoeken.

Om deze reden heeft een aantal vogelaars in het voorjaar van 1987 een nieuwe werkgroep opgericht: de Werkgroep Koloniebroedvogels. Het doel van de werkgroep is een monitoring uit te voeren van bovenstaande soorten door middel van jaarlijkse broedvogelinventarisaties op een gestandaardiseerde wijze. Hierdoor kan er een nauwkeurig beeld worden gegeven van de aantallen en de verspreiding van Kluten, plevieren, meeuwen en sterns in Groningen. Daarnaast leveren de verzamelde gegevens een bijdrage aan het landelijk broedvogeloverzicht van het Bijzondere Soorten Projekt (BSP), gecoördineerd door SOVON.

In dit verslag worden in het kort de resultaten van het seizoen 1987 gepresenteerd.

2 Methode

De meeste soorten broeden vrij geconcentreerd in kolonies op min of meer bekende plaatsen. Met behulp van het boek *Vogels van Groningen* (Boekema et al. 1983) en andere recente informatie is een lijst gemaakt van alle (potentiële) broedplaatsen. Het Lauwersmeer (RIJP) en veel SBB-terreinen worden jaarlijks onderzocht. Voor andere gebieden in

het binnenland is de hulp ingeroepen van ter plaatse bekende vogelaars. Tevens is een oproep geplaatst in De Grauwe Gors en zijn telefonisch inlichtingen ingewonnen.

De binnendijkse gebieden zijn onderzocht met behulp van een methode die meestal overeenkwam met de richtlijnen van het Bijzondere Soorten Projekt (SOVON & CBS 1986). In het kort komt dit erop neer dat elk gebied twee à drie maal in de voor een bepaalde soort optimale inventarisatieperiode wordt onderzocht. De exakte telmethode hing dikwijls af van de toegankelijkheid van het gebied en de mate waarin verstoring kon optreden. Soms zijn nesten geteld. In andere gevallen waren de nesten onbereikbaar of veroorzaakte nesten zoeken te veel verstoring en is het aantal paren/territoria geteld. Het Lauwersmeer wordt eveneens volgens een BSP-achtige methode geïventariseerd (Beemster & Van Dijk 1988).

Bij de interpretatie van de telgegevens per gebied is het hoogste aantal aangehouden. Voor nadere achtergronden zie Hustings et al. (1985):

De kwelders langs de Noordkust en in de Dollard zijn integraal geïventariseerd. Elk gebied is tweemaal onderzocht, éénmaal in mei en éénmaal in juni. De binnendijks gelegen kustpolders zijn gelijktijdig onderzocht op broedende Kluten, hoofdzakelijk vanaf de zeedijk. De bezoeken vonden plaats rond hoog water en per bezoek werden alle landaanwinningswerken afgelopen. Zeer smalle kwelders konden vanaf de zeedijk geïventariseerd worden.

Territoriumindicatieve waarnemingen werden per vak op veldkaarten (schaal 1:10.000) genoteerd. Bij de interpretatie is uitgegaan van het hoogste aantal territoria per deelgebied. De deelgebieden waren: Westpolder, Julianapolder, Negenboerenpolder, Linthorst Homanpolder, Noordpolder, Lauwerpolder, Emmapolder, Punt van Reide en de Dollard. Voor deze interpretatie is gekozen, omdat bekend is dat op de kwelders vaak verplaatsingen optreden van broedkolonies als gevolg van hoge

waterstanden, waardoor nesten overspoeld raken. In 1987 zijn de kwelders in het broedseizoen diverse malen overspoeld, waardoor in sommige gebieden de kolonies tussen beide tellingen aanzienlijk van plaats waren veranderd.

Voor de bepaling van het aantal territoria van de Kluut is ook gebruik gemaakt van informatie van Meinte Engelmoer. Uit zijn recente onderzoek met gekleurde Kluten op de kwelders nabij Holwerd (Friese Waddenkust) komt onder andere naar voren dat alle Kluten die in het broedseizoen (mei-begin juni) in het broedgebied aanwezig zijn tot de broedpopulatie moeten worden gerekend. Alle vogels ondernemen namelijk in ieder geval wel een broedpoging, maar veel legsels mislukken vroegtijdig en niet alle vogels ondernemen vervolgens een tweede broedpoging. Daarnaast blijkt binnen een broedseizoen veel uitwisseling te bestaan tussen binnendijks en buitendijks op de kwelders broedende Kluten. Ook kunnen Kluten binnen één broedseizoen in twee ver uiteenliggende kolonies (afstanden van vermoedelijk tientallen km) broedend worden aangetroffen. Hoewel dit onderzoek aan de Friese kust is uitgevoerd, is het waarschijnlijk dat de conclusies ook voor de Groningse kust gelden. Dit wordt mede bevestigd door een waarneming van een broedende gekleurde Kluut in het Lauwersmeer. Eerder in het seizoen was dezelfde vogel broedend aangetroffen op de kwelders bij Holwerd.

3 Resultaten

In tabel 1, 2 en 3 staan de resultaten, uitgesplitst naar kust, binnenland en totaal. Voor de ligging van deze gebieden zie figuur 1. De nummers in deze figuur corresponderen met die in tabel 1 en 2.

Geen broedende kolonievogels werden vastgesteld in het kustgebied van de Eems tussen Eemshaven en Delfzijl, bij het Leekstermeer, Schildmeer en Foxholstermeer, op de vloeivelden van Den Aniel, Foxhol en Veendam, op de speciedepots langs het Van Star-

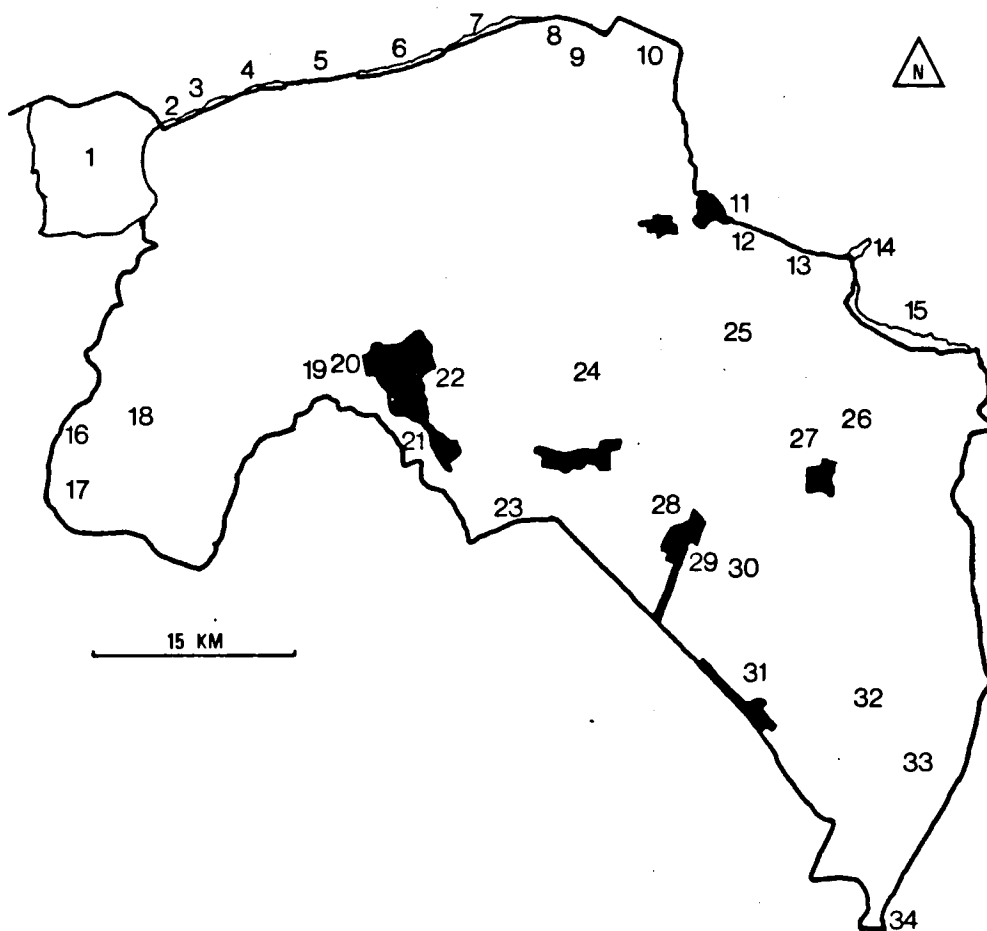

fig. 1. De provincie Groningen.
De nummers korresponderen met de telgebieden van tabel 1 en 2

kenborghkanaal en het Eemskanaal, bij de zandgaten van Beerta, Oostwold, Harkstede, Veendam, Oosterbroek en in de Doezumermieden.

Er broeden bijna 2500 paar Kluten in Groningen. De meesten broeden langs de Noordkust (1748 paar) en in de Dollard (356 paar). De belangrijkste gebieden zijn de Negenboerenpolder en de Linthorst Homanpolder. Langs de Noordkust broeden in totaal 323 paar (19%) binnendijs in de kustpolders, verspreid over diverse kleinere kolonies. In de Dollard broedt bijna 60% (206 paar) binnendijs. Verreweg de meesten zaten hier in de Johannes Kerkhovenpolder, waar een kolonie van 144 paar in een perceel zomertarwe was gevestigd. In het binnenland kwamen ruim 100 paar tot broeden. Driekwart hiervan zat in de Tjamme bij Finsterwolde.

In de Dollard en het Lauwersmeer broeden alle drie de kleine plevierachtigen bijeen. Overigens is het voorkomen van enerzijds Bontbek- en Strandplevier en anderzijds Kleine Plevieren sterk gescheiden. Kleine Plevieren vinden we in het binnenland, met name op vloeivelden. Strand- en Bontbekplevieren broeden bijna uitsluitend in de nabijheid van de kust. Opvallend was dat in een zandgat bij Nieuwe Pekela 2 territoria van de Bontbekplevier werden vastgesteld. De soort is tot nu toe niet vaak in het binnenland broedend aangetroffen.

Kokmeeuwen zijn verreweg de talrijkste koloniebroedvogels. Het totaal voor de provincie bedraagt bijna 25.000 paar. De grootste kolonies bevinden zich langs de kust. Meer dan de helft van alle Kokmeeuwen

	Kluut	Kleine Plevier	Bontbek-plevier	Strand-plevier	Dwergmeeuw	Kokmeeuw	Stormmeeuw	Kleine Mantelmeeuw	Zilvermeeuw	Visdief	Noordse Stern
1 Lauwersmeer	175	6	10	3	37	3384	-	31	428	160	97
2 Westpolder	74	-	-	-	-	283	-	-	-	21	1
3 Julianapolder	129	-	-	-	-	3901	-	-	-	40	5
4 Negenboerenpolder	595	-	-	-	-	1498	-	-	-	21	-
5 Linthorst Homanpolder	446	-	-	-	-	3374	-	-	-	77	8
6 Noordpolder	292	-	1	-	-	682	-	-	-	33	-
7 Lauerpolder	94	-	-	-	-	3600	-	-	-	128	5
8 Emmapolder	98	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
9 Eemspolder	20	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
10 Eemshaven	5	-	4	-	-	239	-	-	27	-	6-8
11 haven Delfzijl	6	-	6	2	-	-	-	-	1	4	2
12 ind. terr. Delfzijl	77	-	1	-	-	1086	-	6	116	50	-
13 omg. Termunten	6	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
14 Punt van Reide	-	-	-	-	-	54	2	-	-	154	1
15 Dollard	356	3	4	1-2	-	1083	-	-	-	-	-
totaal	2373	9	26	6-7	37	19184	2	37	572	688	125-127

tabel 1. Aantal paren koloniebroedvogels in 1987 in het kustgebied (Lauwersoog - Nieuw Statenzijl).

	Kluut	Kleine Plevier	Bontbek-plevier	Kokmeeuw	Visdief	Zwarte Stern
16 Jilt Dijkshede	-	-	-	65	-	-
17 zandgat Trimunt	-	1	-	-	1	-
18 Bakkerom	-	-	-	-	-	9
19 vloeivelden CSM (Hoogkerk)	4	2-3	-	370	22	-
20 vloeivelden Suikerunie (Hoogkerk)	2	2	-	708	11	-
21 Paterswoldsemeer	-	-	-	59	4-8	-
22 industrieterrein Groningen	-	1	-	-	-	-
23 Zuidlaardermeer	-	-	-	40	6	3
24 Woudbloem (Ae's)	-	-	-	-	4	-
25 Hondshalstermeer	18	-	-	2800	23	-
26 de Tjamme	76	1-2	-	1223	2	0-1
27 Midwolderplas	-	1	-	-	-	-
28 wijk bij Tripscompagnie	-	-	-	-	1	-
29 trafoterrein bij A.G. Wildervankkanaal	-	1	-	-	5	-
30 Heeresmeer, Nieuwe Pekela	-	-	2	-	-	-
31 Veenhuizerstukken	-	2	-	27	-	23
32 vloeivelden Blekslage	2	7	-	28	1	-
33 ven Ter Borg	-	-	-	6	-	-
34 vloeivelden Ter Apel	-	-	-	140	-	6
totaal	102	18-20	2	5466	80-84	41-42

tabel 2. Aantal paren koloniebroedvogels in het binnenland in 1987.

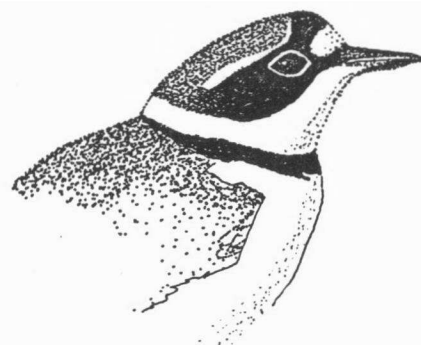
	kust	binnenland	totaal
Kluut	2373	102	2475
Kleine Plevier	9	18-20	27-29
Bontbekplevier	26	2	28
Strandplevier	6-7	-	6-7
Dwergmeeuw	37	-	37
Kokmeeuw	19184	5466	24650
Stormmeeuw	2	-	2
Kleine Mantelmeeuw	37	-	37
Zilvermeeuw	572	-	572
Visdief	688	80-84	768-772
Noordse Stern	125-127	-	125-127
Zwarte Stern	-	41-42	41-42

tabel 3. Totaal aantal getelde paren koloniebroedvogels in Groningen in 1987.

(13.300 paar) broedt op de kwelders langs de Noordkust, vooral in de wat hogere vegetaties van de Julianapolder, Linthorst Homanpolder en Lauerpolder. Aanzienlijk minder Kokmeeuwen broeden in het Lauwersmeer (3400 paar) en in de Dollard (1100 paar). In het binnenland broeden ruim 5000 paar. Verreweg de grootste kolonie bevindt zich op het Hondshalstermeer (2800 paar). Daarnaast broeden er 1200 paar in de Tjamme en 700 paar op de vloeivelden van de Suikerunie (Hoogkerk).

De overige vier meeuwesorten hebben vrij vaste broedplaatsen die van jaar op jaar niet veel van plaats veranderen. Zilvermeeuwen broeden vooral in het Lauwersmeer. Kleinere vestigingen bevinden zich in de Eemshaven en bij Delfzijl. Kleine Mantelmeeuwen broeden vanaf 1981 in het Lauwersmeer en vanaf 1986 op de industrieterreinen bij Delfzijl.

Alle kolonies maken onderdeel uit van een Zilvermeeuwenkolonie. Dwergmeeuwen (37 broedparen) broeden traditioneel uitsluitend in het Lauwersmeer, verspreid over een aantal kleinere kolonies die van jaar op jaar van plaats kunnen wisselen. Stormmeeuwen broeden alleen op de Punt van Reide (2 paar). De soort komt hier al jarenlang geregeld tot broeden.

Noordse Sterns zijn echte kustbroeders. Het belangrijkste bolwerk bevindt zich in het Lauwersmeer (97 paar). Verspreid langs de kust zijn kleinere kolonies gevestigd met in totaal 28-30 paar. Visdieven daarentegen, worden ook op allerlei plaatsen in het binnenland aangetroffen. De meerderheid broedt echter langs de kust. De grootste kolonie (154 paar) zat op de Punt van Reide. In het Lauwersmeer en op de kwelders langs de Noordkust broeden de Visdieven verspreid over meerdere kolonies. De grootste kolonies in het binnenland bevonden zich op het Hondshalstermeer (23 paar) en op de vloeivelden van de CSM in Hoogkerk (22 paar). De aantalsopgave voor het Zuidlaardermeer is vermoedelijk te laag (onderteld). Zwarte Sterns broeden uitsluitend in het binnenland en zo langzamerhand bijna uitsluitend op kunstmatige vlotjes. De soort werd op vier plaatsen broedend vastgesteld. In de Tjamme vond een mogelijk broedgeval plaats. Dwergsterns werden in 1987 niet als broedvogel vastgesteld.

4 Diskussie en konklusies

Het broedvogeloverzicht geeft voor bijna alle soorten een compleet beeld van de verspreiding en de aantallen in 1987. Alleen Visdief, Kleine Plevier en misschien Kokmeeuw hebben mogelijk in gering aantal verspreid in het binnenland op enkele onbekende en/of zeer tijdelijk geschikte plaatsen gebroed. Dit zou ook kunnen gelden voor Strandplevier, die mogelijk in de kustpolders op een enkele plaats op een akker tot broeden is gekomen. Het algemene beeld zal door deze omissies echter nauwelijks worden beïnvloed.

De resultaten maken duidelijk dat in de provincie Groningen grote aantallen Kluten, meeuwen en sterns broeden. Zo broeden alle Nederlandse Dwergmeeuwen in het Lauwersmeer en rond de 25% van de Nederlandse Kluten in Groningen (SOVON 1987). In het binnenland broeden veel van de onderzochte soorten in hoge aantallen op het Hondshalstermeer en in de

Tjamme. Beide gebieden zijn nog maar enkele jaren geleden gemaakt. Daarnaast vormen de vloeivelden een geschikt broedbiotoop voor verscheidene van de onderzochte soorten. Het is uit dit rijtje duidelijk, dat het juist de gebieden zijn met een hoge milieudynamiek, die de hoogste aantallen herbergen.

De inventarisatiegegevens van de Noordkust bevestigen in grote lijnen de resultaten van onderzoek uit 1983, toen de kwelders op een vergelijkbare wijze zijn onderzocht (Van Scharenburg 1985). Het sterk dynamische ecosysteem van de Waddenzee zorgt voor een uitzonderlijke broedvogelrijkdom van de kwelders. Grote delen van de kwelders moeten worden beschouwd als één grote doorlopende broedkolonie van vooral Kokmeeuw en in mindere mate Kluut en Visdief. In vergelijking met 1983 (tabel 4) is de Kluut in aantal toegenomen. Deels is deze toename te verklaren doordat in 1983 de binnendijkse kustpolders niet zijn geïnventariseerd en de interpretatie van de basisgegevens niet op precies dezelfde wijze is geschied. Het aantal broedparen van de Visdief is ongeveer met de helft afgenomen. Deze afname is mogelijk deels te wijten aan het feit dat Visdieven lastig te inventariseren zijn, maar de afname lijkt evident. Met uitzondering van de Westpolder deed de afname zich voor in alle deelgebieden, maar vooral in de Julianapolder (189 naar 40 paar) en de Noordpolder (148 naar 33 paar). In deze gebieden bedroeg de afname meer dan 80%.

In tabel 5 staan broedvogelgegevens van Kluten in de Dollard uit verschillende jaren. Bedacht moet worden dat in vroegere jaren de kustpolders ook hier vaak niet zijn meegeteld. In tegenstelling tot de Groningse Noordkust en de Friese kust (Engelmoer et al. 1983) is de Kluut in de Dollard aanzienlijk in aantal achteruitgegaan. Vermoedelijk speelt de toenemende verruiging van de Dollardkwelders en het geschikter worden van andere gebieden een rol bij deze afname. Ook het grote aandeel binnendijs broedende Kluten wijst in de richting van het minder geschikt worden van de Dollardkwelders als broedterrein. De tijden dat de Dollard werd beschouwd als 'zeker het beste broedterrein in Groningen' (Boekema et al. 1983) liggen al jaren achter ons.

Ook het aantal broedparen van de Kokmeeuw in de Dollard is de afgelopen tien jaren dramatisch teruggelopen. Boekema et al. (1983) vermelden voor de jaren 1975-'80 een bestand van circa 7000 broedparen, hetgeen nogal wat meer is dan de 1100 paar in 1987. De afname bedraagt maar liefst ruim 80%. Deze sterke afname komt evenmin overeen met de aantalsontwikkelingen langs de Groningse en Friese Waddenkust. Daar heeft de Kokmeeuw de afgelopen 10-15 jaar juist een explosieve toename laten zien (Boekema et al. 1983, Engelmoer et al. 1983, Van Scharenburg 1985).

Toekomstige tellingen zullen moeten uitwijzen hoe het aantalsverloop van diverse soorten zich verder zal gaan ontwikkelen. Dan zal het misschien

	1983	1987
Kluut	920	1748
Kokmeeuw	15624	13338
Visdief	653	320
Noordse Stern	12	19

tabel 4.

Aantal broedparen langs de Noordkust (Westpolder - Emmapolder) in 1983 en 1987. Gegevens van 1983 zijn afkomstig uit Van Scharenburg (1985).

	punt van Reide	rest van de Dollard	totaal
1969	75	535	620
1976	?	860	860
1985	31	438	469
1987	0	356	356

tabel 5. Aantal broedparen Kluut in de Dollard. Bronnen: 1969 (Tjallingii 1971) 1976 (Boekema et al. 1983), 1985 (Van Belkum & Esselink 1986).

ook mogelijk zijn om beter te begrijpen waarom precies bepaalde soorten zijn achteruitgegaan of juist zijn vooruitgegaan. Mochten er nog vogelaars zijn die in het bezit zijn van telgegevens uit 1987 dan worden die graag ontvangen.

5 Dankwoord

Alle terreineigenaren worden vriendelijk bedankt voor toestemming om hun gebieden te betreden. Aan het onderzoek is meegewerkt door Mark Bakker (JVWG Zuidlaren), Theo Bakker, Nico Beemster (RIJP), Roelof Blaauw (SBB), Henk de Boer, Egge Boerma, Klaas van Dijk, Henk Dijkstra, Jan Glas, Ab Hummel, Henk Hut (SBB), Emo Klunder, Henk Koffijberg, Kees Koffijberg, Ben Koks, Henk van Leeuwen, Jan Loots, Fred Prak, Kees van Scharenburg (PPD), Loek Scholtens, Jans Sikkens, Aart van der Spoel, Meinte van der Velde (PWS), Peter Venema, Berend Voslamber, Nico de Vries (SBB), Eenje van Wijngaarden en Peter van Wijngaarden.

6 Literatuurlijst

Beemster N. & Van Dijk K. 1988. De broedvogels van het Lauwersmeer in 1986. RIJP rapport 11-cbw. RIJP, Lelystad.

Van Belkum J. & Esselink P. 1986. Broedvogeltelling Kluut in de Dollard in 1986. Limosa 59: 189-191.

Boekema E.J., Glas P. & Hulscher J.B. 1983. Vogels van Groningen. Wolters Noordhoff/Bouma's Boekhuis, Groningen.

Engelmoer M., Van Dijk K. & Timmerman A.Azn. 1983. Vogels van de Friese Waddenkust. FFF rapport nr 20. FFF, Ljouwert.

Hustings M.F.H., Kwak R.G.M., Opdam P.F.M. & Reijnen M.J.S.M. 1985. Vogelinventarisatie, achtergronden, richtlijnen en verslaglegging. PUDOC, Wageningen.

Van Scharenburg K. 1985. Broedvogels van de noordelijke kwelders. De Grauwe Gors 13(3): 6-11.

SOVON 1987. Atlas van de Nederlandse vogels. SOVON, Arnhem.

SOVON & CBS 1986. Handleiding BSP Bijzondere Soorten Projekt (broedvogels).

Tjallingii S.T. 1971. Habitatkeuze en -gebruik van de Kluut. Doktoraalverslag. Zoölogisch Laboratorium, Haren.

Klaas van Dijk
Vermeerstraat 48
9718 SN GRONINGEN
(050) 182924

Henk Koffijberg
Viaduktstraat 1/1
9725 BG GRONINGEN
(050) 251511

Kees Koffijberg
Uiteinderweg 2
9905 RG HOLWIERDE
(05960) 22021